

Nemzetiségi népszokással bővült a Szellemi Kulturális Örökség Nemzeti Jegyzéke

Rábavidéki szlovének rönkhúzása / Borovo gostüvanje porabskih Slovencev

Az idei farsang szombatján a Vas megyei Kétvölgyön rendeztek rönkhúzást a magyarországi szlovének. A „lakodalomban” dr. Csonka-Takács Eszter a Szellemi Kulturális Örökség Igazgatóságának igazgatója a szlovén közösség közel háromszáz képviselője jelenlétében adta át a felterjesztő Országos Szlovén Önkormányzat elnökének, Ropos Mártonnak azt a táblát, amely a Szellemi Kulturális Örökség logóját ábrázolja. Azt az eseményt ugyanis, amire a vendégek érkeztek, 2015-ben vették fel az örökségelemek jegyzékére. Az ezt igazoló okiratot 2015. szeptember 18-án Gödöllőn, a Kulturális Örökség Napjai megnyitóján vehették át a szlovén közösség képviselői.

A *borovo gostüvanje* (fenyőlakodalom) a magyarországi szlovének egyik leglátványosabb dramatikus népszokása, amelynek során *lakodalmas ruhába öltözött fiatalok* (koszorúslányok és vőfélyek) húznak végig a falun egy hatalmas fenyőtörzset. Menetüket „nász-nép”-nek öltözött felnőttek, és farsangi maskarások kísérik. A szokás eredeti szerepe az volt, hogy azokat a fiatalokat, akik már elérték a megfelelő kort és mégsem házasodtak, tréfásan figyelmeztessék erre. Ma is csak akkor tartják meg, ha tényleg nem házasodott senki farsang idején, hogy házasodásra, családalapításra ösztönözze a fiatalokat. A rábavidéki szlovének rönkhúzása a magyar és az osztrák rönkhúzástól abban tér el, hogy szlovén és magyar nyelven beszélnek a résztvevők.

A Szentgotthárd környéki hat szlovén faluban 1904 óta 25 alkalommal volt rönkhúzás. Alsószőlőnökön egyszer (1955), Felsőszőlőnökön kétszer (1973, 2014), Szakonyfaluban háromszor (1972, 1979, 1998), Apátistvánfalván (1932, 1958, 1972, 1999, 2005), Orfaluban (1904, 1958, 1968, 1994, 1998) és Rábatótfaluban (1906, 1932, 1968, 1981, 1996) pedig ötször-ötször került sorra. 1999-ben Orfalu és Apátistvánfalva közösen tartotta meg, 2005-ben pedig Apátistvánfalva a szlovéniai Čepinci településsel együtt rendezte meg. 2003-ban a Magyarországi Szlovének Szövetsége szervezte Szentgotthárd-Rábatótfaluban, 2014-ben az Országos Szlovén Önkormányzat, a Felsőszőlőnői Szlovén Nemzetiségi Önkormányzat, Felsőszőlőnök Község Önkormányzata, a Magyarországi Szlovének Szövetsége és a többi szlovén nemzetiségi önkormányzat, valamint civil szervezetek összefogásával tartották meg. *Kétvölgyön 2016-ban volt először fenyőlakodalom, amelyet több mint 250 fő eleve-nített fel.* A főbb szervezők ez alkalommal az Országos Szlovén Önkormányzat, a Szlovén Nemzetiségi Önkormányzat Kétvölgy; a Kétvölgy Települését

Csonka-Takács Eszter átadta Ropos Mártonnak a Szellemi Kulturális Örökség táblát

Egyesület, a Kétvölgy Községi Önkormányzat voltak, társszervezőjük pedig a Magyarországi Szlovének Szövetsége.

A falu elején már pénteken feldíszítették a rönköt. Törzset legallyagták, csak a koronáját hagyták meg. A papírvirágokkal feldíszített korona a menyasszony ártatlanságának a jelképe, ezért az önkéntes tűzoltó egyeslet tagjai egész éjjel őrizték. Ha valaki belefűrészelne, másnap a rönkhúzás el is maradna. A rönkhúzás alatt végig vigyázott rá a főördög, Lucifer. (Az európai folklórban az ördög általában negatív figuraként jelenik meg. A rönkhúzásnál viszont kedvező szerepet tölt be.)

Farsang szombatján 13 órakor a szereplők és az érdeklődők a rönknél gyülekeztek. Amíg a „násznyagok”, valamint a „koszorúslányok és vőfélyek” elementek kikérni a „vőlegényt” és a „menyasszonyt”, a szentgotthárdi fúvószenekar és szlovéniai zenészek szórakoztatták a közönséget. Ezután a közeli erdőben „a favágók” hagyományos módon, nagy fűrésszel kivágtak egy kisebb fenyőt. A rönkhöz visszatérő koszorúslányok és vőfélyek a feldíszített rönk elé párba állva hosszú kötélre erősített vékony rudaknak feszülve elkezdtek húzni a rönköt. A menet elején haladt egy legény fekete tyúkkal, amely

szerencsét hoz az ifjú párnak. Utána két vendégátvitató virágcsokorral és pántlikákkal díszített vőfélybottal. A rönk közepén ült a „menyasszony” és a „vőlegény”. (A szlovéneknél az ifjú pár, a koszorúslányok és a vőfélyek mindig hajadon lányok és nőtlen legények.) Az „ifjú pár” mellett mentek a „szülők”, a „násznagyok” a „násznagyasszonyokkal”. A fiúk és a férfiak öltönyben voltak, a nők kosztümben, a menyasszony igazi menyasszonyi ruhában. A koszorúslányok kabátjukra egyforma szabású rózsaszín anyagot vettek fel. Hajukban rózsaszín papírvirággal, kezükben rózsaszín krepp-papírból készült virágcsokorral vonultak. A vőfélyek kalapján is rózsaszín és világoskék pántlika volt. (A hagyomány szerint a szlovének színe a világoskék és a rózsaszín. Soha nem hordtak piros-fehér-zöld pántlikákat.) A rönk „kormányozásában” az önkéntes tűzoltók segítettek. Az elején ült egy kocsis, aki ostorral „hajtotta” a 30 pár koszorúslányt és vőfélyt. A rönk után hintóban utazott a „bíró”, a „jegyző”, a „kisbíró” és a „pap”. Mindenki tisztjének megfelelő öltözetben. A magyarországi szlovének rönkhúzásának az eddig felsoroltak az *állandó szereplői*.

A szereplők másik csoportjához az alkalmi farsangi alakoskodók (orvosok, nővérek, cigányasszonyok, kéményseprők, apácák, szerzetesek stb.) tartoznak. Legősibb alakjai a Farsang (*Faşenek*) és felesége Lénka. Mindketten férfiak. (A hagyományos paraszti közösségekben csak felnőtt férfiak „szerepelhettek” a szokásokban. Nők csak „Lucák” lehetek.) A becslések szerint a felvonuló násznép oszlopa az idén egy kilométernél is hosszabb lehetett. A jelmezes szereplők száma 250 körüli volt.

A rönköt a falu elejétől a falu közepéig húzták, egy kilométer hosszan. Közben a kisbíró háromszor kihirdette a jegyeseket. Minden alkalommal megállt a menet és a mellékszereplők, zenészek szórakoztatták az érdeklődőket, akik táncra is perdültek. „Parasztasszonyok” kemencében sült kalácsot és pálinkát kínálgattak, s a kocsmá is felkészült a vendéglátásra. A falu központjában, a kultúrház előtti színpadon 16 órakor volt az „esketés”. Szlovén és magyar nyelven

Az ifjú pár a szülőkkel és a násznagyokkal

Koszorúslányok és vőfélyek húzzák a rönköt

Legény fekete tyúkkal, mögötte a süveges „Farsang”

esketett a „pap” és a „jegyző”. A kisbíró elárverezte a rönköt, majd a két vendég-hívogató, egy kétszáz éves – helyi nyelvjárásban írt – szlovén szöveggel és annak magyar fordításával mindenkit meginvitált a „lakodalomba”. A tréfás hívogatók egyik részleténél a boszorkányok tyúktollat szórtak a kíváncsiskodók közé:

„Kedves Barátaink! Attól senki se féljen, hogy nem jut neki enni- és innivaló. Mindenről jó előre gondoskodtunk már. Először is fogtunk egy cinegét. Kilenc öregasszony három napja kopasztja, finom tollát az útra szórta, hogy ha elesnének, meg ne üssék magukat.

Hús is lesz bőven. Egy éviig neveltünk egy bikát, szalmaszállal volt a jászolhoz kötve, most fejbevágtuk. Lőtünk egy vadkant is, miközben hazafelé húztuk, akkora barázda keletkezett a mezőn, hogy most abban folyik a Rába. Amikor feldolgoztuk, annyi hája lett, hogy nem tudtuk hova rakni. Arra jött egy kislány, az a kötényébe tette és fölvitte a padlásra. Ott egy mogyoróhéjba rejtette. Arra ment egy kis hangya, az meg mind megette. A szalonnája akkora volt, hogy amikor felakasztottuk a szelemen gerendára, az nem tudta megtartani és leszakadt, átszakadt a plafon, szerencsére egy pókhálóban megakadt és az megtartotta.”

A rönk koronájának elégetésével ért véget az esketés és ezzel jelképesen a telet is elűzték. A „lakodalmon” szlovéniai zenekar muzsikált.

A hagyomány nemcsak a rábavidéki szlovéneknél, hanem a Vas megyei Őrségben, a magyar-osztrák országhatár mindkét oldalán – a németeknél, horvátoknál és magyaroknál egyaránt –, de a szlovéniai Muravidéken is ismert. *Két nyelven* azonban csak a Szentgotthárd környéki szlovéneknél hangzanak el a szövegek.

A rönkhúzásban az ősi ekehúzás, illetve mágikus szántás emléke él, ami a téli-tavaszi agrárritusok körébe tartozott, s célja a termékenység biztosítása volt. Olyan mágikus szertartás, amely a földbevetett mag kikelésére és bő terméshozamra irányul. (A Fašenek/Farsang alakoskodó pántlikás süvege is a földből kikelő magot jelképezi.) Az ekehúzás szokásának valamilyen változata egész Európában ismer-

etes volt, visszamenőleg egészen az ókorig. Egyes szlovéniai vidékeken ma is ekét húznak a legények. Az osztrák-magyar határterületen az ekehúzást a rönkhúzás váltotta fel, amelyhez egy jelképes álházassági rítus is kapcsolódott, de ennek a háttérben is a termékenység biztosításának szándéka áll. A dramatizált szokásba több valódi lakodalmi elem épül be: a vőlegény és a menyasszony kikérése, az ifjú pár háromszori kihirdetése (mint a templomban), az egyházi és polgári esketés, a násznép összetétele: szülők, násznagyok és násznagyasszonyok, vendég-hívogató. A felvonulás közben végig szlovén nyelvű menyasszony-búcsúztatókat, lakodalmi és szerelmi dalokat énekelnek. A rítusmagyarázó szöveget a bíró mondja el a rönkhúzás elején. (Azért kell a fiataloknak rönköt húzniuk, mert egyikük sem házasodott meg farsang idején.) A térségben 1790-ben, Mogsersdorfban (Nagyfalva, Modinci) jegyezték fel elsőként a szokást.

A rönkhúzás nemcsak hagyományörzés, a Szentgotthárd környéki szlovének etnikus jelképe, hanem idegenforgalmi látványosság is. Mágikus célja – a rítuscselekmények és szövegek megőrzése – mellett ugyanis látványos karneváli elemeket is tartalmaz. A szomszédos közösségek ma divatos „bolondlakodalmától” legfőképp abban tér el, hogy az eredeti hagyományt megőrizve csakis akkor gyakorolják, ha tényleg senki nem házasodik farsang idején. A résztvevők főleg hajadon és nőtlen fiatalok, akiket házasságkötésre és családalapításra biztatnak, *hogy a szlovén közösségnek legyen jövője is*. A hagyomány gyakorlásakor a fiatalok mellett a középkorúak és az idősek is aktívak. Akik nem vállalnak szerepet, azok segítenek az előkészületekben, átadják tapasztalataikat, süteményt sütnek a lakodalomba stb. A szokás a nemzedékek közötti párbeszédet, együttműködést és a falusi közösségek újratemetését is ösztönzi. A magyarországi szlovéneknél nem csak a nyelv megtartását segíti, hanem az identitás megerősítésében is fontos szerepet játszik.

M. Kozár Mária